

**Sveučilište u Zagrebu
Fakultet elektrotehnike i računarstva**

**Nacrti norma
Isporuka 5**

**Prilog:
Tablično prikazani podaci o
normama**

Verzija 1.5

Zagreb, 2009.

Izradili:

Dr.sc. Zoran Bohaček
Prof. dr.sc. Krešimir Fertalj
Prof.dr.sc. Nikola Hadjina
Prof.dr.sc. Damir Kalpić
Prof.dr.sc. Mario Kovač
Dr.sc. Ivan Magdalenić
Prof.dr.sc. Zoran Skočir
Ranko Smokvina, dipl.oec.
Doc.dr.sc. Boris Vrdoljak

Voditelj Projekta:

Prof.dr.sc. Damir Kalpić

Odgovorna osoba:

**Dekan Fakulteta elektrotehnike
i računarstva**

Prof.dr.sc. Vedran Mornar

Dozvola uporabe:

Imenovanje-Nekomercijalno-Bez prerada 3.0 Hrvatska

Slobodno smijete:

- **dijeliti** (umnožavati, distribuirati i javnosti priopćavati djelo),

Pod sljedećim uvjetima:

Imenovanje (morate priznati i označiti autorstvo djela na način kako je specificirao autor ili davatelj licence; (ali ne način koji bi sugerirao da Vi ili Vaše korištenje njegova djela imate njegovu izravnu podršku).

Nekomercijalno (ovo djelo ne smijete koristiti u komercijalne svrhe).

Bez prerada (ne smijete mijenjati, preoblikovati ili prerađivati ovo djelo).

- U slučaju daljnjeg korištenja ili distribuiranja morate drugima jasno dati do znanja licencne uvjete ovog djela.
- Od svakog od gornjih uvjeta moguće je odstupiti, ako dobijete dopuštenje nositelja autorskog prava.
- Ništa u ovoj licenci ne narušava ili ograničava autorova moralna prava.

Cjelovit tekst dozvole nalazi se na :

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/hr/legalcode>

SADRŽAJ:

0. UVOD	5
1. OPIS EXCEL TABLICE „TABLICA_NORMA“	5
1.1. Prostor normizacije	6
1.1.1. Opisi nekih od stupaca	6
1.2. Problemski prostor	6
1.3. Kriteriji za evaluaciju	6
1.4. Vrste normativnih dokumenata	6
1.5. Normizacijska tijela.....	6
1.6. Razine interoperabilnosti.....	6
1.7. Tip normativnog dokumenta	6
1.8. Poslovni procesi	6
1.9. Interpretacija numeričkih vrijednosti atributa	7
2. NADOMJESNI RELACIJSKI MODEL TABLICE	7
3. PREZENTACIJA TABLICE	8
4. PITANJE ZRELOSTI TEHNOLOGIJA ZA E-POSLOVANJE.....	16
5. REFERENCE.....	17

0. Uvod

Dobro poznavanje problematike normi vezanih uz e-Poslovanje zahtijeva višegodišnji angažman i to nije nešto što pojedinac lakoćom postiže uvidom u literaturu ili na Internet. Materijali su vrlo opsežnih, ne uvijek usuglašeni, niti u praksi podjednako dobro prihvaćeni, odnosno provjereni. Jedan od ciljeva ovog projekta je omogućiti s jedne strane korisnicima, a s druge informatičarima i računarskim stručnjacima da se lakše snađu u tome području. Idealno bi bilo da postoje takve baze znanja u kojima bi korisnik naveo svoje potrebe ili želje, a rezultat bi bile pouzdane upute kojim se normama treba prikloniti. Još kad bi uz pripadne norme bila raspoloživa realizirana sva pripadna i međusobno potpuno kompatibilna programska rješenja, problem izrade informacijskih sustava zaista bi se mogao svesti na razinu složenosti koju zahtijeva sastavljanje nekih složenih tehničkih uređaja koje međutim uspješno obavlja radna snaga koja nije visokokvalificirana. Treba međutim biti realističan i izbjegavati takve simplifikacije, barem ako je riječ o doglednoj budućnosti. Niti informatički najrazvijenije sredine nisu danas ni blizu tome cilju [1].

Kod izrade informacijskih sustava ne radi se o ponavljajućem poslu kao kod tipičnih industrijskih produkcija, a niti isključivo o egzaktnoj inženjerskoj disciplini. Slično kao u ekonomici, važnu ulogu ima čovjek, a njegovo ponašanje nikako nije determinističko, te se ne može nekritički usporediti niti s najsloženijim tehničkim uređajima.

U tom pogledu treba sagledati realne domete moguće automatizacije i radikalnog pojednostavnjenja ovog zahtjevnog posla. Nadamo se svakako da će rezultati ovog projekta pomoći, ali ne i riješiti sve probleme. Do sada se pokazalo da napredak u računarstvu ne čini život računarima jednostavnijim već sve složenijim. Istina je npr. da je svojedobno uvođenje programskih jezika četvrte generacije (*4GL*) višestruko povećalo produktivnost programera. Tu dobrobit oni baš i nisu osjetili jer je otprilike isto toliko povećana zahtjevnost korisnika! Dovoljno je podsjetiti se kako danas mora izgledati neki pisani tekst. Obvezatno je korištenje različitih stilova, a svi koji s time imaju iskustva, znaju da pretjerana složenost i mogućnosti koje se nude nisu uvijek olakšica korisniku. Još neko vrijeme posao računaraca neće postati sumjerljiv poslu npr. vodoinstalatera koji koristi normirane i međusobno kompatibilne gradbene elemente. Vjerojatno će i do toga jednom doći, ali možda tek onda kad se računarstvo bude razvijalo onom brzinom kojom se danas razvija vodoinstalaterska struka.

1. Opis excel tablice „Tablica_Norma“

Pokušalo se napraviti opis norma u XLS tablici s ciljem da dobar poznavatelj pojedine norme može je što korektnije opisati te da se tablica po mogućnosti približi zahtjevima normalizacije uobičajenima u području relacijskih baza podataka. Tako se tablica kao aktivni objekt može pretraživati, odnosno temeljem nje izvještavati koristeći sortiranje po odabranim stupcima. Zbog toga su razloga podaci u stupcu **Oznake normativnog dokumenta** kopirani, a nije korištena poveznica (*link*) na 2. i 3. radnom listu (*worksheet*).

Tablica ima 8 radnih listova (*worksheet*) sa sljedećim sadržajima:

1.1. Prostor normizacije

1.1.1. Opisi nekih od stupaca

Oznaka normativnog dokumenta – dozvoljene su šifre navedene u radnom listu „Vrste normativnih dokumenata“

Normizacijsko tijelo – dozvoljene su šifre navedene u radnom listu „Normizacijska tijela“.

Razina interoperabilnosti – dozvoljene su šifre iz radnog lista „Razine interoperabilnosti“.

e-Moduli – dozvoljeno je ocijeniti značaj ili pripadnost norme za jedan ili više e-Modula u pripadnom stupcu.

1.2. Problemski prostor

Radni list identificira problemske situacije u kojima se primjenjuju normativni dokumenti za e-Poslovanje po fazama uvođenja e-Poslovanja i glavnim poslovnim procesima sukladno šiframa navedenima u radnom listu „Poslovni procesi“.

1.3. Kriteriji za evaluaciju

Radni list evaluira analizirane normativne dokumente u skladu s predloženom metodologijom evaluacije, a temeljem prikladnosti, potencijala, otvorenosti i tržišnih uvjeta. Svaki od tih kriterija je dalje podijeljen na nekoliko sastavnih komponenti. Moguće je da neki kriteriji nisu primjenjivi za neke normativne dokumente ili da podaci potrebni za evaluaciju nisu dostupni.

1.4. Vrste normativnih dokumenata

Radni list je šifarnik vrsta normativnih dokumenata.

1.5. Normizacijska tijela

Radni list daje šifre glavnih normizacijskih tijela koja donose razmatrane normativne dokumente.

1.6. Razine interoperabilnosti

Radni list daje šifre razina interoperabilnosti.

1.7. Tip normativnog dokumenta

Navedene su šifre tipova normativnih dokumenata.

1.8. Poslovni procesi

Radni list daje šifre poslovnih procesa koji bi mogli biti razmatrani.

1.9. Interpretacija numeričkih vrijednosti atributa

S obzirom da se u atribucijama normi ne može uvijek koristiti simplificirana binarna logika tipa DA/NE, predložene su tri interpretacije, prikazane u Tablica 1. U odnosu na klasične baze podataka, pomak prema bazama znanja učinjen je uvođenjem tri različite NULL vrijednosti za nepostojeći podatak. Također je uvedena ocjena pripadnosti nekom skupu po načelima neizrazite (*fuzzy*) logike. U radnom listu Problemski prostor, vrijedi prvenstveno interpretacija neizrazite pripadnosti fazi i procesu. Slično je i u radnom listu Kriteriji za evaluaciju. S obzirom da bi za punu atribuciju nekih normi trebalo i dulje praktično iskustvo u uporabi, a ne samo saznanja stečena čitanjem i praćenjem ostalih aktivnosti na području normizacije u svijetu, preferiralo se ostaviti neka polja praznim (u smislu značenja „Ne znam ja“), nego da se unose podaci za koje autori nemaju dovoljno čvrsta uvjerenja, odnosno argumente.

Ocjena	Značenje 1	Značenje 2	Pripadnost skupu
5	Jako	Sigurno	81-100%
4	Znatno	Prilično sigurno	61-80%
3	Srednje	Podjednako da i ne	41-60%
2	Slabo	Manje vjerojatno	21-40%
1	Jedva	Vrlo malo vjerojatno	1- 20%
0	Ne	Nemoguće	Ne pripada
(praznina)	Ne znam ja		
-1	Nitko ne zna, još se raspravlja		
-2	Nije primjenjivo		
-3	Nije dostupno		

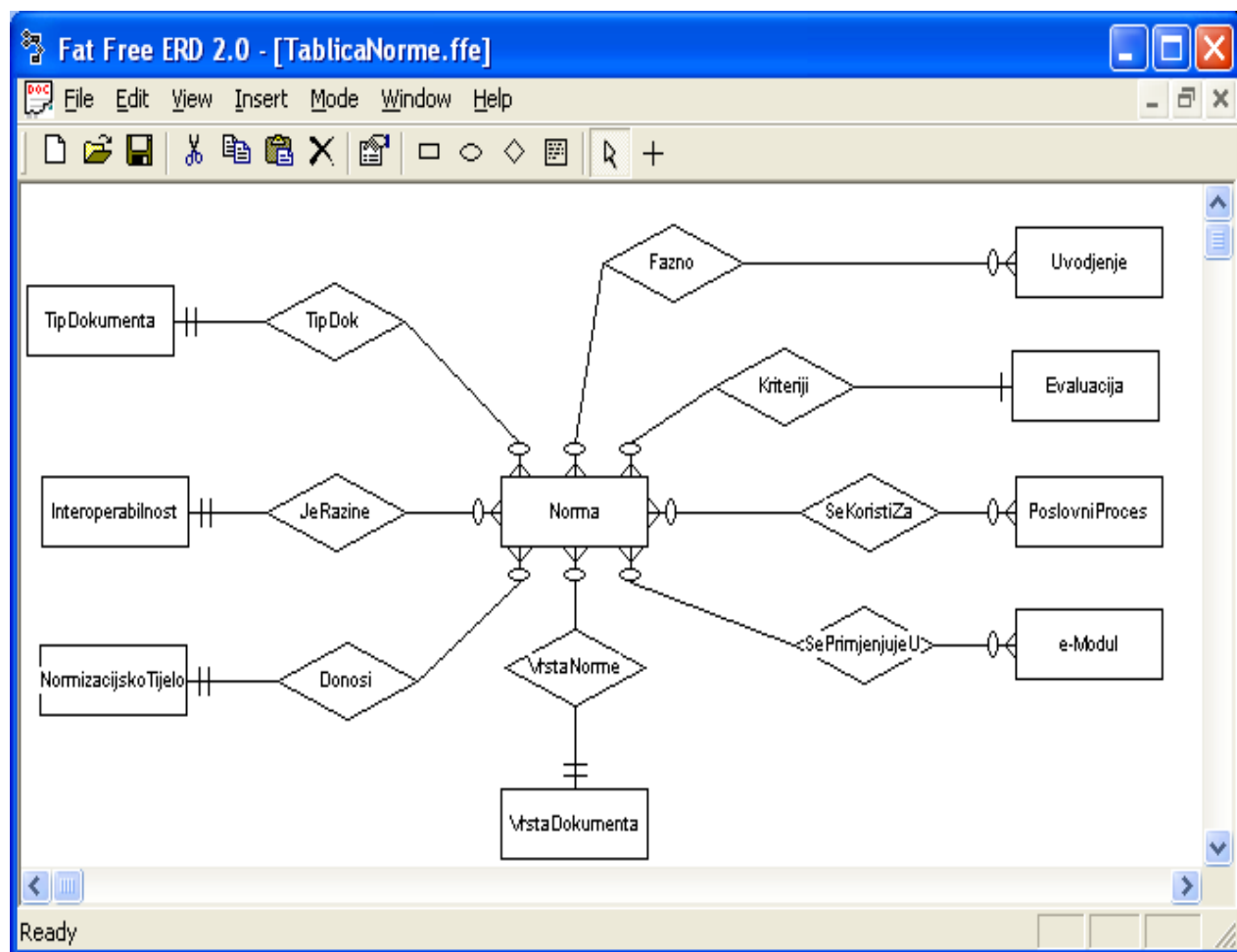
Tablica 1. Interpretacija numeričkih vrijednosti atributa

2. Nadomjesni relacijski model tablice

Radi jednostavnosti uporabe, praktičnosti i prihvatljivog opsega podataka korišten je tablični model podataka Excel tablicom. Radi bolje preglednosti i za slučaj povećanja

opsega podataka, navodimo logički model baze podataka, prikazan kao pripadni model entiteti-veze na Slika 1.

Slika 1. Model entiteti-veze opisa normi

Sve veze tipa mnogo prema mnogo preslikavaju se kod realizacije relacijskim modelom u tablice u kojima podatke valja interpretirati koristeći neizrazitu (*fuzzy*) logiku.

3. Prezentacija tablice

Tablica je priložena i kao XLS objekt te je korisnik može po volji koristiti za izvještavanje, nadopunu, modifikaciju, ili kao izvor podataka za bolje snalaženje u informacijskom prostoru norma za e-Poslovanje. To je upravo i svrha te tablice jer su ispisi nužno umanjene preglednosti i cjelovitosti. Zbog toga će ovdje biti prikazani samo izvadci iz te tablice po pojedinim radnim listovima.

	A	B	C	D	E
1	Oznaka normativnog dokumenta	Naziv normativnog dokumenta	Vrsta normativnog dokumenta	Jezik (2-slovcani ISO kod)	Svrha
2	<i>ISO/TS 15000-5:2005: CCTS</i>	<i>Core Components Technical Specification 2.01</i>	1	en	Dokument je temeljni dokument za definiranje strukture poslovnih dokumenata i semantičkog značenja elemenata poslovnih dokumenata. Dokument uvodi princip definiranja poslovnih pojmova kao samostalnih komponenata čijim grupiranjem nastaju cjeloviti poslovni dokumenti. U dokumentu je opisana metodologija za razvoj zajedničkog skupa semantičkih građevnih blokova koji prezentiraju općenite tipove poslovnih podataka koji se danas koriste.
3	<i>OASIS UBL 2.0</i>	<i>Universal Business Language 2.0</i>	2	en	UBL definira semantičko značenje poslovnih dokumenata i opisuje poslovne procese u kojima se ti dokumenti mogu koristiti. UBL u verziji 2.0 definira 31 poslovnu poruku. UBL je prva implementacija specifikacije Core Components Technical Specification 2.01 i zasnovan je na konceptualnom modelu informacijskih komponenti pod nazivom Poslovni informacijski entiteti.
4	<i>OAGIS 9.x</i>	<i>Open Applications Group Integration Specification</i>	2	en	OAGIS je namijenjena integraciji informacijskih sustava na semantičkoj i procesnoj razini. OAGIS je jedna od prvih međunarodnih normi koje se temelje na XML-u i čija namjena je semantički i sintaksno definirati poslovne dokumente. OAGIS pruža definiciju poslovnih poruka u formi nazvanoj Business Object Documents (BOD) i daje primjere korištenja BOD-ova kroz definiranje poslovnih scenarija. Poslovni scenariji identificiraju poslovne aplikacije i komponente koje se integriraju i koje BOD-ove pritom koriste. Strateško opredjeljenje OAGIS-a je da se od verzije 9.X pa nadalje norma temelji na CCTS-u.
5	<i>SOAP 1.1</i>	<i>Simple Object Access Protocol</i>	2	en	Dokument opisuje Simple Object Access Protocol čija

Slika 2. Uvid u lijevi dio radnog lista Prostor normizacije

Microsoft Excel - TablicaNorma_04.xls

File Edit View Insert Format Tools Data Team Window Help

Type a question for help

B4 Universal Business Language 2.0

	A	B	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S
1	Oznaka normativnog dokumenta	Naziv normativnog dokumenta	e-Modul									
2			Potpis	Isprava	Podnesak	Ponuda	Narudžbenica	Ugovor	Račun	Plaćanje	Katalog	Otpremnica
3	ISO/TS 15000-5:2005: CCTS	Core Components Technical Specification 2.01	3	3	5	5	5	5	5	5	5	5
4	OASIS UBL 2.0	Universal Business Language 2.0	3	3	5	5	5	5	5	5	5	5
5	OAGIS 9.x	Open Applications Group Integration Specification			5	5	5	5	5	5	5	5
	SOAP 1.1	Simple Object Access Protocol	0	5	5	5	5	5	5	5	5	5

Prostor normizacije / Problemski prostor / Kriteriji za evaluaciju / Vrste normativnih dokumenata / Normizacijska tijela

Ready

Slika 3. Uvid u desni dio radnog lista Prostor normizacije

Microsoft Excel - TablicaNorma_04.xls

File Edit View Insert Format Tools Data Team Window Help

Type a question for help

B83 fx

	A	B	C	D	E	F
1		Faze u vrijednosnom lancu uvođenja e-Poslovanja				
2	Oznaka normativnog dokumenta	Strategija e-poslovanj	Projekti e-Poslovanj	Razvoj	Implementacij	Primjena
3	<i>ISO/TS 15000-5:2005: CCTS</i>	3	3	5	5	5
4	<i>OASIS UBL 2.0</i>	3	3	5	5	5
5	<i>OAGIS 9.x</i>	3	3	5	5	5
6	<i>SOAP 1.1</i>	3	3	5	5	5
7	<i>SwA</i>	3	3	5	5	5
8	<i>WSDL 1.1</i>	3	3	5	5	5
9	<i>WS-Reliable Messaging</i>			3	3	3
10	<i>WS-I Basic Profile 1.0</i>			3	3	3
11	<i>ISONEC 19757-3: Schematron</i>			3	3	3
12	<i>ETSI TS 101 733</i>			5	5	
13	<i>ETSI TS 101 903</i>			5	5	
14	<i>ETSI TS 101 861</i>			5	5	
15	<i>ETSI TS 101 456</i>			5	5	
16	<i>ETSI TS 102 042</i>			5	5	
17	<i>ETSI TS 102 280</i>			5	4	
18	<i>ETSI TS 101 862</i>			4	5	
19	<i>CWA 14355</i>			4	5	
20	<i>CWA 14169</i>			4	5	

Prostor normizacije Problemski prostor Kriteriji za evaluaciju Vrste normativnih

Ready

Slika 4. Uvid u lijevi dio radnog lista Problemski prostor

	A	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z
1		Poslovni procesi																			
2	Oznaka normativnog dokumenta	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
3	ISO/TS 15000-5:2005: CCTS				4		4	4		5											
4	OASIS UBL 2.0				4		4	4		5											
5	OAGIS 9.x				4		4	4		5											
6	SOAP 1.1				4	4	4	4		4						4					
7	SwA				4	4	4	4		4						4					
8	WSDL 1.1				4	4	4	4		4						4					
9	WS-Reliable Messaging				3	3	3	3		3						3					
10	WS-I Basic Profile 1.0				3	3	3	3		3						3					
11	ISO/IEC 19757-3: Schematron				3	3	3	3		3						3					
12	ETSI TS 101 733																				5
13	ETSI TS 101 903																				5
14	ETSI TS 101 861																				5
15	ETSI TS 101 456																				5
16	ETSI TS 102 042																				5
17	ETSI TS 102 280																				5
18	ETSI TS 101 862																				5
19	CWA 14355																				5
20	CWA 14169																				5

Slika 5. Uvid u desni dio radnog lista Problemski prostor

	A	B	C	D	E	F	G	H
1		Prikladnost			Potencijal			
2	Oznaka normativnog dokumenta	Primjenjivost	Primjerenost	Podobnost	Sposobnost rasta	Proteqljivost	Stabilnost	Održavanje
3	ISO/TS 15000-5:2005: CCTS	5	5	5	5	5	5	5
4	OASIS UBL 2.0	5	5	5	5	5	5	5
5	OAGIS 9.x	5	5	5	5	5	5	5
6	SOAP 1.1	5	5	5	5	5	5	5
7	SwA	5	5	5	5	5	5	5
8	WSDL 1.1	5	5	5	5	5	5	5
9	WS-Reliable Messaging	5	5	5	5	5	5	5
10	WS-I Basic Profile 1.0	5	5	5	5	5	5	5
11	ISO/IEC 19757-3: Schematron	4	4	4	4	4	4	4
12	ETSI TS 101 733	4	5		4		5	5
13	ETSI TS 101 903	4	5		4		5	5
14	ETSI TS 101 861	4	5		4		5	5
15	ETSI TS 101 456	4	5		4		5	5
16	ETSI TS 102 042	4	5		4		5	5
17	ETSI TS 102 280	4	5		4		5	5
18	ETSI TS 101 862	4	5		4		5	5
19	CWA 14355	4	5		4		4	5
20	CWA 14169	4	5		4		4	5

Slika 6. Uvid u lijevi dio radnog lista Kriteriji za evaluaciju

Microsoft Excel - TablicaNorma_04.xls

File Edit View Insert Format Tools Data Team Window Help

N2 Ponovna uporaba

	A	I	J	K	L	M	N
1		Otvorenost isporuka			Tržišni uvjeti		
2	Oznaka normativnog dokumenta	Otvorenost isporuka	Otvorenost procesa	Raspoloživost	Tržišna podrška	Zrelost	Ponovna uporaba
3	ISO/TS 15000-5:2005: CCTS	5	5	5	3	5	5
4	OASIS UBL 2.0	5	5	5	3		5
5	OAGIS 9.x	5	5	5	4	5	5
6	SOAP 1.1	5	5	5	5	5	5
7	SwA	5	5	5	5	5	5
8	WSDL 1.1	5	5	5	5	5	5
9	WS-Reliable Messaging	5	5	5	5	5	5
10	WS-I Basic Profile 1.0	5	5	5	5	5	5
11	ISO/IEC 19757-3: Schematron	4	4	4	4	4	4
12	ETSI TS 101 733	5	4	5	4	5	3
13	ETSI TS 101 903	5	4	5	4	5	3
14	ETSI TS 101 861	5	4	5	4	5	3
15	ETSI TS 101 456	5	4	5	4	5	3
16	ETSI TS 102 042	5	4	5	4	5	3
17	ETSI TS 102 280	5	4	5	3	4	3
18	ETSI TS 101 862	5	4	5	4	5	3
19	CWA 14355	5	4	5	4	5	4
20	CWA 14169	5	4	5	4	5	4

Prostor normizacije Problemski prostor Kriteriji za evaluaciju Vrs

Slika 7. Uvid u desni dio radnog lista Kriteriji za evaluaciju

Microsoft Excel - TablicaNorma_04.xls

File Edit View Insert Format Tools Data Team Window Help

B1 Vrsta normativnog dokumenta

	A	B	C
1	Šifra	Vrsta normativnog dokumenta	Definicija
2	1	norma	Dokument donesen konsenzusom i odobren od priznatoga tijela, koji za opću i višekratnu uporabu daje pravila, upute ili značajke za djelatnosti ili njihove rezultate s ciljem postizanja najboljeg stupnja urednosti u danome kontekstu.
3	2	tehnička specifikacija	Dokument u kojemu se propisuju tehnički zahtjevi koje treba zadovoljiti kakav proizvod, proces ili usluga.
4	3	uputa za primjenu	Dokument kojim se preporučuju načini ili postupci projektiranja, izradbe, ugradbe, održavanja ili uporabe opreme, konstrukcija ili proizvoda.
5	4	zakon	
6	5	uredba	
7	6	pravilnik	
8	7	CEN sporazum	CEN sporazum je tehnički sporazum razvijen kroz strukturu otvorene radionice u okviru CEN-a, koji je vlasništvo CEN-a i odražava konsenzus identificiranih pojedinaca i organizacija koji su sudjelovali u njegovom razvoju.
9			

Kriteriji za evaluaciju Vrste normativnih dokumenata Normizacijska tijela Razine int

Slika 8. Uvid u radni list Vrste normativnih dokumenata

Microsoft Excel - TablicaNorma_04.xls

Sifra	Oznaka normizacijskog tijela	Sifra	Naziv normizacijskog tijela	Razina normizacijskog tijela	Vrsta normizacijskog tijela
1	ISO	1	International Organization for Standardization	međunarodno	normirno tijelo
2	CEN	2	European Committee for Standardization	regionalno	normirno tijelo
3	HZN	3	Hrvatski zavod za norme	nacionalno	normirno tijelo
4	BSI	4	The British Standards Institution	nacionalno	normirno tijelo
5	DIN	5	Deutsches Institut für Normung	nacionalno	normirno tijelo
6	OASIS	6	Organization for the Advancement of Structured Information Standards	međunarodno	neprofitni konzorcij
7	W3C	7	World Wide Web Consortium	međunarodno	industrijski konzorcij
8	WS-I	8	Web Services-Interoperability Organization (WS-I Organization)	međunarodno	industrijski konzorcij

Slika 9. Uvid u radni list Normizacijska tijela

Microsoft Excel - TablicaNorma_04.xls

Sifra	Razina interoperabilnosti
1	tehnološka
2	semantička
3	procesna
4	pravna

Slika 10. Uvid u radni list Razine interoperabilnosti

Microsoft Excel - TablicaNorma_04.xls

	A	B	C
1	Šifra	Tip normativnog dokumenta	
2	1	CEN sporazum	
3	2	norma	
4	3	tehnička specifikacija	
5			

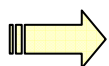
Slika 11. Uvid u radni list Tip normativnog dokumenta

Microsoft Excel - TablicaNorma_04.xls

	A	B	C
1	Šifra	Glavni poslovni proces	
2	1	Strategijsko upravljanje	
3	2	Istraživanje tržišta i marketing	
4	3	Razvoj proizvoda	
5	4	Prodaja i CRM	
6	5	Planiranje i upravljanje proizvodnjom	
7	6	Distribucija proizvoda i usluga	
8	7	Potpora proizvodima i usluga nakon prodaje	
9	8	Ispitivanje kvalitete i QMS	
10	9	Nabava	
11	10	Upravljanje materijalima	
12	11	Upravljanje ljudskim potencijalima (HRM)	
13	12	Upravljanje projektnim isporukama	
14	13	Financije	
15	14	ICT infrastruktura i IRM	
16	15	KMS	
17	16	ISMS	
18	17	Upravljanje vrijednostima i imovinom (VBM)	
19	18	Upravljanje organizacijom i virtualna organizacija	
20	19	Kontroling provedbe strategije i planova	
21	20	Upravljanje poslovnom administracijom	
22			

Slika 12. Uvid u radni list Poslovni procesi

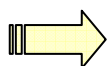
U svakom slučaju, čitatelj se upućuje na izravno korištenje XLS tablice radi ostvarenja veće funkcionalnosti.

4. Pitanje zrelosti tehnologija za e-Poslovanje

Kod uvođenja svake inovacije, e-Poslovanje je to zacijelo bilo, a za mnoge je to još i danas, javlja se niz problema koje izvršno opisuje knjiga [2] koju su izdali Gartner kao najpoznatija konzultantska tvrtka na području računarstva, informatike i komunikacija i Harvard kao najbogatije sveučilište na svijetu. Ukazuju na takozvani ciklus uzbuđenja inovacijom (*Hype Cycle*) te detaljno opisuju kako ne valja niti preuraniti niti zakasniti. Ciklus počinje okidanjem zbog neke inovacije, očekivanja naglo rastu i premaše realne mogućnosti. Slijedi period razočaranja na koji se nastavlja lagani porast u uvjetima dubljeg razumijevanja inovacije. Završi se na zaravni zrelosti kad je inovacija najprofitabilnija, sve dok jednom ne postane zastarjelom. Radi se dakako prvenstveno o savjetima vodećim tvrtkama u svijetu, ali također napominju da inovacija nije zemljopisno ograničena. Zanimljivo je da to ilustriraju činjenicom kako je u Zagrebu prvi puta u svijetu korišten mobilni telefon za plaćanje parkiranja. Glede očekivanja i buke koja se bila digla glede e-Poslovanja Gartnerov je stručnjak već 1999. godine predvidio tijek događaja prikazan. Početkom 90-tih počinje jačati vidljivost pojma e-Poslovanja. Godine 1997. počinju se osnivati tvrtke poznate kao „Dot-com“. Godine 1998. u SAD na Božić je e-Poslovanje već vrlo slavno, a početkom 2000. je na vrhuncu oduševljenje inovacijom. Slijedi pad dionica dot-com tvrtki i o tome se sve više piše. Početkom 2003. razočaranje je maksimalno. Nakon toga počinje postepeni oporavak, kao „pravo e-Poslovanje“. Slijedi optimiranje e-Poslovanja 2008. i zatim zaravan zrelosti. Time e-Poslovanju nije kraj, nego ono prestaje biti inovacijom.

Ako imamo dovoljno razloga vjerovati navedenom izvoru, onda intenziviranje korištenja e-Poslovanja danas nije nikakav rizik nego nužnost da bi se opstalo na tržištu.

Zanimljivo je također da autori u [2] razlikuju oduševljenje inovacijom (*hype*) od pomodnog krika (*fad*) iza kojeg, nakon splasnula oduševljenja, nema porasta niti profitabilnosti. Kao primjere takvih razočaravajućih inovacija bez prave supstance navode desetljećima dugi i spori razvoj umjetne inteligencije, totalno upravljanje kvalitetom (*TQM*), upravljanje znanjem (*knowledge management*) i još neke od pretežito organizacijskih i upravljačkih inovacija koje se odlikuju time da traju sve kraće, sve brže slijede jedna iza druge i sve su teže i napornije za ugradnju. Srećom, e-Poslovanje ne pripada u tu kategoriju!

Za uspjeh su osim, popularizacije i poduka, presudni primjeri uspješnog korištenja e-Poslovanja u lokalnoj sredini!

5. Reference

- [1] *Irish IT projects 'have just 10% success rate'*,
http://www.qas.ie/company/data-quality-news/irish_it_projects_have_just_10_success_rate_903.htm, 26.8.2009.
- [2] Jackie Fenn and Mark Raskino, Gartner Inc.: *Mastering the Hype Cycle*, Harvard Business Press, Boston, Massachusetts, 2008

